

DET MULTIFUNKTIONELLE JORDBRUGSLANDSKAB – FORVALTNING OG PLANLÆGNING

Dette projektforslag omhandler det multifunktionelle jordbrugslandskab set i relation til landmændenes beslutninger og den offentlige landskabsforvaltning og planlægning. Den landskabelige udvikling som konsekvens af de senere års reformer af landbrugspolitikken og andre politikker undersøges gennem detaljerede analyser af udvikling i landskabsfunktioner og landskabsstrukturer. Analyserne gennemføres på ejendomsniveau i udvalgte landskaber. Endelig rummer projektet analyser af innovative forvaltningsformer og diskussioner af muligheder for nye sammenhængende politikker og partnerskaber.

BAGGRUND OG UDANGSPUNKT

Jordbrugslandskabet er i konstant forandring under påvirkning af teknologiske, markedsmæssige, kulturelle og sociale drivkræfter (Brandt et al. 1999), med jordbrugsproduktionen som den gennem historien dominerende drivkraft i de fleste danske jordbrugslandskaber. Gennem de seneste årtier er andre funktioner i stigende grad begyndt at påvirke landskabet – fx bosætning, friluftsliv, turisme, levesteder for planter og dyr samt andre økologiske servicefunktioner (Costanza et al. 1997, Primdahl 1999, Brandt and Vejre 2002, Vejre et al. 2002, Bürgi et al. 2004, de Groot 2006). Betydningen af de forskellige funktioner varierer med naturgrundlag, landbrugsstruktur, nærhed til byer og turistmål mv. Med de nye funktioner som drivkraft, får vi nye typer af landskaber og regionale udviklingsmønstre, der adskiller sig fra tidligere tiders, hvor naturbetingelserne for jordbrug var afgørende for den regionale udvikling (Murdoch et al. 2003, Primdahl et al. udat.).

Nutidens landmænd opererer i et spændingsfelt mellem forskellige politiske dagsordener og i et spændingsfelt mellem globale og lokale netværk. De politiske dagsordener omfatter for det første en *liberaliseringsdagsorden*, udtrykt gennem WTO forhandlingerne om liberalisering af handlen med landbrugsprodukter. For det andet en *bæredygtighedsdagsorden*, der bl.a. handler om produktion i harmoni med samfundets øvrige fordringer på jordbrugslandskabet; rekreation, rent vand, habitater m.v., udtrykt gennem EUs natur- og miljødirektiver, national lovgivning samt landdistriktsudvikling. Landmanden indgår desuden i stadig mere globaliserede netværk, fx når det gælder afsætning af produkter og køb af driftsmidler. På den anden side lever de samme landmænd deres dagligliv med familier og sociale netværk i et lokalområde, hvis attraktion som boligområde, rekreativt område, eller levested for planter og dyr påvirkes af landmandens beslutninger. (Castells 2000, Swaffield and Primdahl 2006).

Det enkelte jordbrugslandskab kan således betragtes i forhold til både lokale og globale drivkræfter, og i forhold til forskellige politiske dagsordener. Systematiske undersøgelser af hvordan disse to dagsordener og de forskellige drivkræfter spiller sammen eller kolliderer i lokalområder er ikke gennemført tidligere.

Projektet belyser de aktuelle udviklingstræk i det multifunktionelle landskab set i relation til den offentlige landskabsforvaltning i bred forstand, herunder reformen af EU's landbrugspolitik, EU-direktiver samt nationale og regionale politikker og planer, alle i forandring, som led i strukturen og reformerne af EU's landbrugspolitik. Et yderligere fremadrettet formål er at bidrage til den fremtidige udvikling af jordbrugets rolle i landdistrikterne ved at gennemføre mindre evalueringer af forsøg med nye planlægningsformer og ved afholdelse af workshops om nye forvaltningsformer med deltagelse af landmænd, skovejere, offentlige forvaltere samt andre relevante aktører.

TO FORSKELLIGE PERSPEKTIVER

Det multifunktionelle jordbrugslandskab opretholdes og udvikles i et samspil mellem private økonomiske dispositioner, individuelle værdier og sociale relationer i lokalsamfundet samt offentlige mål og midler, som de afspejles i lovgivning, støtteordninger og lignende. Naturgivne forhold som jord, klima, vand og plante-dyreliv udstikker både rammerne for dette samspil og er samtidig påvirkede heraf. Landskabsprocesser er således komplekse, og analyser af disse forudsætter en tværvideenskabelig tilgang med inddragelse af forskellige forskningsperspektiver. I dette projekt vil jordbrugslandskabet blive analyseret ud fra følgende to perspektiver samt en projektsyntese:

I. Et territorielt perspektiv, hvor landskabsforandringer analyseres på både ejendoms- og landskabsniveau. Forandringerne analyseres med fokus på forholdet mellem landskabsstrukturer og landskabsfunktioner, ligesom forandringstendenserne i forskellige sociale og naturgivne kontekster undersøges. En mindre undersøgelse vil analysere landmandens anvendelse af rådgivning vedrørende egen landskabsforvaltning.

Centrale spørgsmål:

Hvad er de aktuelle forandringstendenser i forskellige typer af jordbrugslandskaber? Hvilke forandringer kan relateres til beslutninger på ejendoms- og bedriftsniveau? Hvorfra søger/får landmanden informationer og rådgivning vedrørende natur og landskab? Hvordan informerer/rådgiver offentlige myndigheder om disse emner? Hvilke konsekvenser har forandringerne for kvaliteten af det lokale landskab set i forhold de offentlige mål, som de er formuleret i relevante støtteordninger og fysiske planer?

II. Et policy- og governanceperspektiv, hvor landskabseffekter af landbrugspolitikken og andre relevante offentlige politikker undersøges med udgangspunkt i de landskabspolitiske reformer iværksat 2000-2003. Endvidere indgår identifikation og analyser af innovative eksempler på projekter og politikker rettet mod det multifunktionelle jordbrugslandskab. Disse eksempler identificeres dels gennem de empiriske undersøgelser, dels gennem systematiske reviews af relevant litteratur.

Centrale spørgsmål

Hvordan påvirker de aktuelle reformer af landbrugspolitikken arealanvendelsen og jordbrugslandskabet som helhed? Hvordan påvirker andre organisations- og styringsformer udviklingen i jordbrugslandskabet?

Projektsyntese

De to tilgange giver input til en syntese, der besvarer følgende spørgsmål af mere fremadrettet karakter: Hvilke muligheder/begrænsninger giver forskellige landskaber den lokale landdistriktsudvikling? Hvad karakteriserer velfungerende jordbrugslandskaber med moderne landbrugsproduktion i harmoni med andre landskabsfunktioner? Hvilke 'best practice' eksempler kan identificeres i forvaltningen af multifunktionelle landskaber? Hvor ligger de institutionelle udfordringer og muligheder for udvikling af mere sammenhængende strategier, politikker og planer?

METODER OG ARBEJDSPAKKER

De empiriske analyser på ejendoms- og bedriftsniveau samt landskab/lokalsamfundsniveau foretages med udgangspunkt i sammenhængende case-områder fra forskellige relevante regioner. Konkret drejer det sig om studier af udviklingen i østjyske, vestjyske og nordjyske områder, som i 1990'erne var genstand for detaljerede studier af jordbrugslandskabernes anvendelse og aktuelle udvikling (Primdahl 1999, Primdahl 2001, Kristensen 2003 og Kristensen 2004). Herved sikres det, at der kan laves tidsserier over udviklingen i landskabsstrukturer og -funktioner. Casestudierne bidrager sammen med litteratur-reviews samtidig til identifikation af 'best-case' eksempler på velfungerende forvaltningsmæssige tiltag i det lokale jordbrugslandskab.

Det konkrete arbejde organiseres i tre arbejdsplaner. AP1-AP3.

AP 1	Det multifunktionelle jordbrugslandskab – dynamik og forandring	Ledes af Henrik Vejre med deltagelse af Lone S. Kristensen, Jørgen Primdahl, Niels Strange (S&L), Jesper Brandt, (RUC), Tommy Dalgaard (DJF) og samt to ph.d.-studerende.
<ul style="list-style-type: none"> a) Forberedelse og gennemførelse af interview- og GIS-baserede analyser af udviklingen i udvalgte case-områder b) Hovedtræk i udviklingen af det multifunktionelle landskab analyseres i relation til forskellige hovedfunktioner og i relation til offentlige politikker og planer 		

AP 2	Den offentlige landskabsforvaltning – mål, midler og effekter	Ledes af Lone S. Kristensen med deltagelse af Jørgen Primdahl og Henrik Vejre (S&L) samt to ph.d.-studerende
a) Systematisk beskrivelse og analyse af mål og midler i offentlige politikker og planer af betydning for det multifunktionelle jordbrugslandskab b) Analyse af forvaltningens rolle i jordbrugslandskabets udvikling c) Analyse af internationale tendenser i den offentlige landskabsforvaltning d) Evalueringer af nye innovative tiltag (kollektive naturplaner, fællesgræsning og andre samarbejdsprojekter, nye former for lokal/kommunal åben-land-planlægning)		
AP 3	Koordinering, sammenfattende analyser og anbefalinger	Ledes af Jørgen Primdahl, med deltagelse af Lone S. Kristensen, Henrik Vejre (S&L), Flemming Just (IFUL) og Tommy Dalgaard (DJF)
Vigtigste opgaver udover koordinering a) Sammenfattende analyser af forvaltningspraksis og –behov i relation til det multifunktionelle jordbrugslandskabs aktuelle udvikling b) På baggrund af udvalgte 'best-practice' eksempler fra Danmark og udlandet samt input fra workshops præsenteres nogle sammenhængende forslag til udvikling af landbrugspolitikken, herunder länddistriktsprogrammet samt andre relevante politikker og planer.		

ORGANISERING OG RELATION TIL ANDRE PROJEKTER OG NETVÆRK.

Projektet ledes af Professor Jørgen Primdahl, Skov & Landskab, KU. Lektor Henrik Vejre og Lektor Lone S. Kristensen deltager desuden som ansvarlige for henholdsvis arbejdsplanke 1 og 2. To ph.d.-studerende og en række forskere på seniorniveau bidrager til det samlede projekt. Foruden de omtalte forskere fra Skov & Landskab, DJF og IFUL vil professor Jesper Brandt fra Institut for Geografi og Internationale Studier, RUC, deltage aktivt i arbejdsplanke 1. Alle arbejdsplanke har deltagelse af mindst to projektpartnere med en entydig ansvarlig partner, som angivet ovenfor.

Projektet er central forankret i fire forskningsnetværk med jordbrugslandskabet som det centrale forskningsfelt. Disse er: "Landscape Tomorrow" et netværk med deltagelse af forskningsinstitutioner i 18 europæiske lande (Henrik Vejre leder netværket), "Nordic Landscape Research Network" (Jørgen Primdahl er dansk koordinator), "Videncenter for det åbne lands planlægning" (S&L og DJF deltager i centret) "Forskningsnetværk om det multifunktionelle landskab" (forskningsrådsfinansieret netværk ledet af Henrik Vejre). Projektet har i øvrigt relationer til to igangværende EU-forskningsprojekter, "The Agri-Environmental Footprint" (Jørgen Primdahl leder arbejdsplanke om "agri-environmental policy design") og "Cross Compliance Network" (Lone Kristensen leder arbejdsplanke om landskabseffekter af cross compliance bestemmelserne i den fælles landbrugspolitik).

Tidsplan, milepæle og mål

Arbejdsplanke gennemføres efter følgende tidsplan

	2007			2008			2009			2010	
AP 1											
AP 2											
AP 3											
Workshops		x			x			x	x		

Milepæle og formidling:

- 1. workshop med deltagelse af projektdeltagere og inviterede kollegaer fra danske netværk. Projektets hjemmeside åbnes. Juni 2007.
- 2. workshop afholdes i samarbejdet med forskergruppen i et tilsvarende projekt ved Evora Universitet samt en mindre kreds af indbudte forskere fra andre lande. Oktober 2007.
- Baseret på data fra case-områderne indsendes et videnskabeligt manuskript om landskabsudviklingen på de undersøgte ejendomme/bedrifter til bedømmelse i et internationalt tidsskrift. December 2008.
- 3. workshop afholdes i samarbejde med "Landscape Tomorrow" og "Nordic Landscape Research Network". Marts 2009.
- To videnskabelige manuskripter om funktioner, strukturer og forandringer i det multifunktionelle landskab indsendes til bedømmelse. Endvidere udarbejdes to artikler om samme emne til publicering i relevante danske tidsskrifter. Maj 2009.
- 4. og sidste workshop afholdes med deltagelse af indbudte planlæggere, forvaltere og andre beslutningstagere fra relevante organisationer, virksomheder og myndigheder. Juni 2009.
- Sammenfattende analyser af den offentlige natur- og landskabsforvaltning samt dertil knyttede læringsprocesser og informationsindsatser indsendes til publicering i internationale tidsskrifter, minimum 2 manuskripter. Endvidere publiceres artikler i faglige tidsskrifter om samme emner, 2 artikler i alt.
- Indenfor et år efter projektets afslutning udgives en rapport med sammenfattende analyser af det multifunktionelle jordbrugslandskab og anbefalinger til forbedrede forvaltningstiltag. De to ph.d.-afhandlinger forsvares.

REFERENCER

- Brandt, J., Primdahl, J. and Reenberg, A. (1999): *Rural land-use and landscape dynamics – analysis of 'driving forces' in space and time*. I Krönert, R., Baudry, J., Bowler, I.R. and Reenberg, A. (eds.): *Land-use changes and their environmental impact in Rural Areas in Europe*. Man and the Biosphere Series vol. 24, The Parthenon Publishing Group, Carnforth, pp. 81-102.
- Brandt, J. and Vejre, H. (2002): *Multifunctional landscapes – motives, concepts and perspectives*. In Brandt, J. and Vejre, H. (eds): *Multifunctional landscapes*. Vol I: Theory, history and values. WITpress. London. P. 1-44.
- Bürgi, M., Hersperger, A.M. and Schneeberger, N. (2004): *Driving forces of landscape change - current and new directions*. *Landscape Ecology* 19:857-868.
- Castells, M. (1999): *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Plackwell Publishers, Oxford.
- Costanza, R., d'Arge, R., Groot, R.d., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., Limburg, K., Naeem, O'Neill, R., Paruelo, J., Raskin, R.G., Sutton, P. and Belt, M.v.d. (1997): *The Value of the world's ecosystem services and natural capital*. *Nature* 387, 15: 253-260.
- De Groot, R. (2006): *Function-analysis and valuation as a tool to assess land use conflicts in planning for sustainable, multifunctional landscapes*. *Landscape and Urban Planning* 75, 175-186.
- Kristensen, L.S. (2003): *Agricultural landscapes – changes and public policies in the 1990s. A survey of farmers' landscape practice in marginal agricultural areas*. Ph.d Dissertation, KVL.
- Kristensen, L.S., Thenail, C. and Kristensen, S.P. (2004): *Landscape Changes in agrarian landscapes in the 1990s: the interaction between farmers and the farmed landscape. A case study from Jutland, Denmark*. *Journal of Environmental Management* 71: 231-244.
- Murdoch, J., Lowe, P., Ward, T. and Marsden, T. (2003): *The Differentiated Countryside*. Routledge, London.

- Primdahl, J. (1999): *Agricultural landscapes as places of production and for living in owner's versus producer's decision making and the implications for planning*. Urban and Landscape Planning 46: 143-150.
- Primdahl, J. (2001): *Landmanden som landskabsforvalter*. I Hels, T., Nilsson, Frandsen, J.N., Fritzbøger, B. og Olesen, C.R. (red.): Grænser i landskabet. Odense Universitetsforlag pp. 219- 228.
- Primdahl, J., Vejre, H. og Kristensen, L. (Udat.): *Det multifunktionelle jordbrugslandskab – udvikling, forvaltning og forskningsperspektiver*. Manuskript accepteret til publicering i antologi om landdistriktsudvikling og –forskning redigeret af Hanne Tanvig og Gunnar Svendsen. Under udgivelse af Odense Universitetsforlag.
- Swaffield, S. and Primdahl, J. (2006): *Spatial concepts in landscape analysis and policy: some implications of globalisation*. Landscape Ecology 21: 315-331.
- Vejre, H., Primdahl, J. and Kristensen, L.(2002): *Landskabet, en virtuel slagmark - fremtiden for jordbrugslandskabet 2001-2025*. I Jensen, E.S., Vejre, H., Bügel, H. og Emanuelsson, J. (red.): Visioner for fremtidens jordbrug, Gads Forlag, København, pp. 299-329.